

cium, sacrificamus novo more, secundum novum Testamentum, hostiam mundam». His verbis aperfissime describitur sacrificium Eucharistiae: hoc enim solum est proprium Testamenti novi, et novo more offertur, et est Deo plenum, et sacrosanctum: orationum, et eleemosynarum sacrificia, nec sunt propria Testamenti novi, nec novo more offeruntur, nec sunt Deo plena etc.

Kemnitius citat ex eodem Eusebio lib. I, demonstrat. Evang. cap. 6. aliud testimonium. Scribit enim Eusebius Malachiae sacrificium significare, quod Gentes in toto mundo orationis incensum, et sacrificium mundum, non per cruores, sed per pias actiones essent oblaturae.

At non videtur intellexisse Eusebium Kemnitius illa; enim verba Graeca Eusebii: *Τὸ ἐν ἐν γόν θυσία*, non significant orationis incensum, quasi ipsa oratio sit incensum, seu sacrificium, de quo loquitur Malachias, sed incensum, seu sacrificium, quod per orationem, id est, per verba consecrationis perficitur. Solent enim Patres consecrationis verba, orationes, seu mysticas preces appellare, Deinde etiam si per incensum intelligere deberemus orationem: tamen sequentia verba ad Eucharistiam pertinent; ipsa enim est sacrificium mundum, quod non per cruorem, sed per pias, et religiosas actiones, id est, per mysticas consecrationes offertur. Itaque Eusebius utroque loco per sacrificium a Malachia predictum intelligit Eucharistiam.

Joan. Chrysostomus in comment. Psalm. LXXV. posteaquam verba Malachiae citaverat, subiungit: «Vide quam luculenter, atque dilucide mysticam interpretatus est mensam, quae est incruenta hostia. Thymiama autem purum vocat sacras preces, quae post hostiam offeruntur». Ex quo loco exponi potest alius ejusdem Chrysostomi ex homil. 2. contra Judaeos [quem citat Kemnitius, ubi verba Malachiae intelligit de cultu spirituali, qui carnali cultui Judaeorum successit. Vocat enim cultum spirituale sacrificium Eucharistiae, quia, ut supra diximus, non carnali modo per gladium, et sanguinis effusionem, sed per Spiritum sanctum, et per verba consecrationis efficitur. Unde ibidem Chrysostomus scribit, nostrum vocari sacrificium mundum, quia adeo excellenter est mundum, ut comparatione ejus omnia alia videantur immunda. Quod encomium certe non quadrat in opera nostra, quae sunt sacrificia im-

proprie dicta, sed in Eucharistiam optime convenit.

Hieronimus in comment. Malachiae, licet per incensum intelligat orationem (quem locum frustra urget Kemnitius tamen per sacrificium intelligit Eucharistiae oblationem; dicit enim offerri Deo hostiam mundam in caeremoniis Christianorum.

Augustinus lib. I. contra advers. legis, et Prophet. cap. 20. tractans tunc locum Malachiae: «Ecclesia, inquit, per successiones Apostolorum immolat in corpore Christi sacrificium laudis». Ubi quod loquatur de vero sacrificio, quod a solis Sacerdotibus proprie dictis offerri potest, patet ex illis verbis: «Per successiones Apostolorum». Illi enim soli recte immolant sacrificium corporis Christi, qui legitime Apostolis succedunt, qui primi a Christo Sacerdotes instituti fuerunt. Quare frivolum est, quod Kemnitius ad hunc locum respondet, ideo non esse contra se, vel pro nobis, quod Augustinus non meminerit mimicae representationis. Nam, ut saepe diximus, non de illa representatione, sed de oblatione Eucharistiae Deo facta controversia est. Quod etiam Kemnitius addit, ab Augustino per incensum intelligi ordines, jam supra declaratum est.

Idem Augustinus de sacrificio corporis Domini in Eucharistia loquens, lib. XVIII. Civit. cap. 35: «Hoc sacrificium, inquit, per Sacerdotes secundum ordinem Melchisedech cum in omni loco a solis ortu usque ad occasum Deo jam videant offerri, sacrificium Judaeorum, de quibus dictum est: Non est mihi voluntas in vobis, jam cessare, negare non possunt, aut alium Christum expectant». Vide eundem lib. XIX. Civit. cap. 23. In oratione contra Judaeos, cap. 9, et in Psal. CVI. in illa verba: *Posuit desertum in stagna aquarum*.

Theodoretus in comment. Malachiae disertis verbis dicit, secundum Malachiae predictionem, nunc immolari agnum immaculatum, loco victimarum irrationalium, quae erant in lege Judaeorum.

Damascenus lib. IV. de fide, cap. 14: «Hoc, inquit, illud est purum et incruentum sacrificium, quod a solis ortu usque ad occasum Dominus oblatum iri per Prophetam praedixit». Denique Rupertus in commentario aperfissime de sacrificio Eucharistiae vaticinium exponit.

CAPUT XI.

Idem probatur ex cap. IV Joannis.

Argumentum quintum duci potest ex cap. IV. Evangelii secundum Joannem, ubi Dominus ipse vaticinium Malachiae, de quo satis jam disserimus, explicare videtur, cum sic ait: *Venit hora, quando neque in monte hoc, neque in Hierosolymis adorabitis Patrem*. Et paulo post: *Venit hora, et nunc est, quando veri adoratores adorabunt Patrem in spiritu, et veritate*. Hoc enim loco per adorationem non intelligitur quaevis adoratio, sed solemnitas, et publica, per sacrificium proprie dictum. Id vero tribus argumentis comprobabimus, si primum brevier ostenderimus, in Scripturis non esse inusitatum, ut per adorationem intelligatur sacrificium.

Genes. XXII. Abraham instructus gladio, et igne ad sacrificandum, dixit famulis suis: *Expectate hic cum asino, ego et puer illic usque properantes, postquam adoraverimus, revertemur ad vos*. Hoc loco, *adorare*, sacrificare significat: nam aliqui ubique adorare potuissent, si tantum per adorationem incurvatio quaedam intelligeretur; sed jusserat ei Dominus, ut in monte sacrificaret, et eo proficisceretur, ut diximus, ad sacrificandum gladio, atque igne instructus. Joan. XII. *Erant quidem Gentiles, qui ascenderant, ut adorarent in die festo*. Act. VIII. Eunuchus Aethiops venerat adorare in Hierusalem. In his, et similibus locis (adoratio) sacrificium significat; ideo enim ex loquibus regionibus homines in Hierusalem veniebant, quia non poterant in alio loco Deo vero sacrificia rite offerri: adoratio autem simplex, ut etiam preces, ubique fieri poterant.

His ergo premissis, Primum argumentum, quo probamus illa verba Domini: *Veri adoratores adorabunt in spiritu, et veritate*, intelligenda esse de sacrificio, ducitur a principali scopo totius illius loci. Questionem proposuerat Samaritana Domino de schismate Judaeorum, et Samaritarum: *Domine, inquit, video, quia Propheta es tu. Patres nostri in monte hoc adoraverunt, et vos dicitis, quia Hierosolymis est locus, ubi adorare oportet*. Ista questio necessario de adoratione per sacrificium intelligenda est. Nam (ut ex

Josepho intelligi potest, lib. XI. antiquit. cap. 8.) schisma Judaeorum, et Samaritanorum exortum est ex eo, quod Samaritani templum aedificaverunt in monte Garizim, et ibi sacrificandum esse contendebant: Judaei autem contra docebant, in solo templo Hierosolymitano legitime sacrificari posse. Hanc igitur questionem, quae tunc multos vexabat, Samaritana Christo ut Prophetae proposuit.

Praeterea ipsa verba Samaritanae cogunt, ut per adorationem intelligamus sacrificium: nam loquitur de adoratione alligata certo loco, et quae alibi non rite fiat: *Vos, inquit, dicitis, quia Hierosolymis est locus, ubi adorare oportet*; ac si dixisset: *Vos Judaei reprehenditis nos, quod extra Hierusalem adoremus juxta ritum Patrum nostrorum, neque alibi, quam in Hierusalem licitam esse adorationem asseritis*. At certe nunquam fuit apud Judaeos adoratio alligata certo loco, nisi ratione sacrificii: loquitur igitur Samaritana de adoratione per sacrificium. Quod si hoc ita se habet, necesse est, ut etiam Domini responsio de adoratione per sacrificium intelligatur, alioqui Dominus non satisfecisset questioni propositae. Ergo cum Dominus ait: *Mulier crede mihi, quia venit hora, quando neque in monte hoc, neque in Hierosolymis adorabitis Patrem*: sensus erit, *Veniet tempus, quando non erit alligata adoratio per sacrificium, neque huic monti, neque Hierosolymis, sed in omni loco offeretur Domino sacrificium*. Et hoc est, quod praedixit Malachias: *In omni loco offeretur nomini meo oblatio munda*.

Verba autem sequentia: *Veri adoratores adorabunt Patrem in spiritu, et veritate*, hunc sensum faciunt: *Veri adoratores, id est, qui verum Deum legitime colent, nimirum Christiani, adorabunt Patrem, id est, Deo sacrificabunt: in spiritu et veritate, id est, sacrificio spirituali, et vero, non carnali, et typico, ut Judaei faciebant*. Opponitur enim spiritus carni, et veritas figurae: erant enim sacrificia Judaica carnalia, quia in mactatione carnis, et sanguinis effusione consistebant, et simul typi, et umbra erant futurorum. At Eucharistia sacrificium est spirituale, quia (ut saepe diximus) per Spiritum sanctum, et verba consecrationis efficitur, et simul est verum ac impletivum veterum figurarum. Nam et si est etiam typicum respectu sacrificii crucis, tamen respectu sacrificiorum Judaicorum, non typicum, sed verum dicendum est. Ita exponunt

has particulas: *In spiritu et veritate*, Chrysostomus, Cyrillus, Euthymius in hunc locum. Possent tamen etiam ita distinguere ille voces, ut Theophylactus, et S. Thomas in commentario distinguunt, ut spiritualis cultus, opponatur cultui carnali Judaeorum: verus autem opponatur cultui falso Samaritarum, qui revera non legitime, et per hoc non vere Deum colebant sacrificiis suis.

Secundum argumentum dicitur ab illis verbis: *Venit hora, et nunc est*. Hæc enim verba manifeste significant Dominum loqui de adoratione nova, quæ antea non erat, et quæ initium haberet a Christo. At adoratio simplex, et omnia sacrificia improprie dicta, ut hymni, preces, eleemosynæ, semper in usu fuerunt, tum in lege, tum etiam ante legem; non ergo Dominus loquitur de adoratione simplici, sed de adoratione per sacrificium, et per sacrificium non improprie dictum, et commune omni ætati, sed per sacrificium proprie dictum, et proprium Testamento novo, et Ecclesie Christianorum.

Tertium argumentum sumitur ex eo, quod sine dubio loquitur Dominus de adoratione externa, publica, et solemniori; non de interna, et privata. Nam et questio Samaritanæ id postulat, et præterea Dominus aperissime loquitur de adoratione apud Christianos, quæ succedat illi, quæ apud Judæos non fiebat legitime, nisi in templo Hierosolymitano; illa autem erat externa, publica, et solemnior. Atqui adoratio simplex, et sacrificia improprie dicta, possunt omnia privatim fieri, et sæpe sola mente; non ergo loquitur Dominus de ista adoratione, neque de istis sacrificiis, sed de vero externo, et publico sacrificio Ecclesie, quod aut nullum est, aut Eucharistia est.

Adde, quod Theodoretus, et Rupertus in commentario Malachie hunc locum Joannis, volunt omnino similem esse vaticinio Malachie supra explicato, quod etiam ante eos asseruit Eusebius lib. 1. demonstrat. Evang. cap. 6. Quare si locus Malachie de Sacrificio proprie dicto intelligitur, ut satis jam demonstravimus, certe etiam locus hic Joannis de sacrificio proprie dicto intelligendus erit.

CAPUT XII.

Probatur sacrificium Missæ ex verbis institutionis.

Sextum argumentum principale sumitur ab institutione, et prima celebratione hujus mysterii, quæ habetur Matth. xxvi. Marc. xiv. Lucæ xxii. et I Cor. xi. Est autem argumentum hujusmodi: Christus in ultima Cœna se ipsum sub specie panis, et vini Deo Patri obtulit, et id ipsum jussit fieri ab Apostolis, et eorum successoribus usque ad mundi consummationem, sed hoc est sacrificium vere, ac proprie dictum obtulisse, et offerendum instituisse; ergo celebratio Eucharistia est sacrificium proprie dictum. Assumptio argumenti extra controversiam est: sed propositionem adversarii pertinacissime negant. Antequam autem progrediamur ad eam comprobendam, operæ pretium erit, imposturam adversariorum breviter refutare.

Joannes Calvinus in antidoto articulorum Parisiensium, fingit Catholicos ita probare propositionem nostri argumenti: « Christus dixit, Hoc facite. Sed facere, est sacrificare, juxta illud Virgilio: Cum faciam vitula: ergo Dominus jussit sacrificare ». Deinde argumento a se conficto, respondet, Dominum, cum ait: « Hoc facite », non esse locutum latine, ut locum habeat acceptio illa Virgiliana, sed syriace, sive hebraice, ubi non habet locum illa subtilitas grammaticalis: proinde argumentum nihil concludere. Martinus etiam Kemnitius in 2. par. Exam. pag. 746. Catholicos ridet, quod utantur illo argumento ex vocabulo faciendi, quod apud Virgilium accipiatur pro eo, quod est sacrificare.

Sed errant in duobus adversarii. Primum quod non bona fide referant argumenta Catholicorum: non enim Catholici tam inepte argumentantur. Deinde, falsum est, quod assumunt, in lingua Syriaca, vel Hebraica, verbum (facere) non posse accipi pro sacrificare: nihil enim sæpius occurrit in Scriptura, quam illud verbum in ea significatione. Levit. xv. ver. 15 loquens Moses de duobus turribus in sacrificium offerendis: *Faciet, inquit, unum pro peccato, et alterum*

in holocaustum, ubi etiam in Hebræo est verbum *לשח* quod proprie significat facere, *לשח אדם הבה* III. Reg. xviii. ver. 23. dicit Elias prophetis Baal: *Dentur nobis duo boves, et illi eligant sibi bovem unum, et in frusta cedentes ponant super ligna, ignem autem non supponent, et ego faciam bovem alterum* *הבה החד* Osee II. ver. 8. *Ego dedi ei frumentum, vinum, et oleum, et argentum multiplicavi ei, aurum quæ fecerunt Baal* *קשר לבעל* Vide similia Levit. ix. xiv. xxiii. xxiv. Num. vi. viii. xiv. xxviii. III. Reg. viii. Ezech. vi. xxi. et alibi.

Sed his omissis, probabimus propositionem nostri argumenti, quod videlicet Dominus in cœna obtulerit Deo, et jusserit offerri corpus suum in specie panis, et vini. Et quidem, quod si ipse obtulit, jusserit etiam offerri, certum est ex illis verbis Lucæ xxii: *Hoc facite in meam commemorationem*; illud enim, *Hoc*, demonstrat, ut supra ostendimus, id quod Dominus fecit in cœna.

Quod autem Dominus in cœna obtulerit corpus suum Patri in Eucharistia, et non solum Apostolis manducandum porrexerit, in quo tota est difficultas, ut etiam Kemnitius et alii fatentur, probatur primo ex dietis in 1. 2. et 3. argumento principali. Non enim fuit vere sacerdos secundum ordinem Melchisedech, neque implevit figuram agni Paschalis, neque fuit vere sanguis cœnae, sanguis Testamenti novi, nisi in cœna se obtulerit in sacrificium, ut satis fuse demonstratum est.

Præter illa argumenta, habemus alia tria. Primum, Christus dixit: *Hoc est corpus meum, quod pro vobis datur*, Lucæ xxvii, vel ut habet Paulus I Corint. xi: *Quod pro vobis datur frangitur*. Item: *Hic est calice novum Testamentum in sanguine meo, qui pro vobis effunditur*, Lucæ xxii. et addit Mattheus, cap. xxvi: *In remissionem peccatorum*. Illa verba temporis presentis, *datur, frangitur, effunditur* non significant dari, vel effundi Apostolis ad manducandum, et bibendum, sed dari, et effundi Deo in sacrificium: nam non ait Dominus, Vobis datur, frangitur, effunditur, sed pro vobis. Et præterea non dabatur, aut effundebatur cibus ille, et potus tunc nisi Apostolis presentibus, et tamen Dominus ait etiam: *Pro multis effunditur*, Matth. xxvii. sensus igitur est, Pro vobis, et pro multis datur; et libatur Deo in sacrificium propitiatorium, in remissionem videlicet peccatorum.

Ad hoc argumentum non potest responderi, nisi id quod respondet Kemnitius. in

par. exam. pag. 716. illa verba, *traditur, frangitur, effunditur*, referri ad crucem, ut sensus sit: Hoc est corpus meum, quod paulo post dabitur ad mortem, et hic est sanguis, qui paulo post in cruce fundendus est: quod enim paulo post futurum est, non inusitate dicitur jam fieri. Et probat Kemnitius debere accipi hoc loco præsens pro futuro, his argumentis. Primo, quia in Canone Missæ legitur: *Effunditur*. Secundo, quia si ipsa actione Missæ sanguis effunderetur, non esset Missa incrementum sacrificii. Tertio, Scriptura tradit Christi sanguinem fustum esse in cruce. Quarto, in Scriptura sæpe accipitur præsens, vel etiam præteritum pro futuro, ut in illis verbis: *Ego pono animam meam. Puer natus est nobis. Aquas occisus est ab origine mundi*. Addit etiam quinto, quod si ista verba: *Quod pro vobis datur*, essent substantialia verba sacrificii Missæ, magnum scelus impingeretur Canonis Missæ, quod illa verba prætermiserit.

Sed ista Kemnitii argumenta parum valent. Ad primum, non solum canon Missæ, sed etiam vulgata editio Scripture Lucæ xxii. et Cyprianus lib. ii. epist. 3. legunt in futuro: *Effundetur*. Sed istæ lectiones non pugnant inter se, imo una inducit alteram; nam ex eo, quod Dominus in presenti dixit, *funditur*, id est, offertur, ac libatur Deo in in representationem effusionis future in cruce, sequitur effusionem in cruce fuisse futuram; et simul etiam sequitur, deinceps usque ad mundi consummationem fundendum sanguinem Christi, id est, offerendum et libandum Deo in sacrificio Missæ, quod omnibus veteribus sacrificiis successit. Itaque omnes sunt vere lectiones, sive dicimus, Funditur, id est, nunc in cœna, sive Fundetur, id est, in cruce, sive Fundetur, id est, deinceps in sacrificio per Ecclesiam frequentando. Sed nulla negari debet, et præsertim prima, cum Evangelista, et Paulus scriperint in presenti, *datur, effunditur*; et non oporteat negare proprium, et simplicem litteræ sensum sine urgentissima ratione.

Ad secundum, non effunditur in cœna sanguis in propria specie, sed in specie vini: dicitur enim sanguis in cœna fundi, dum in specie liquida in calice collectus offertur Deo, ac deinde in eadem specie funditur in ora sumentium. Sed hæc effusio non facit sacrificium cruentum, cum sanguis reipsa de corpore non egrediatur.

Ad tertium, Scriptura verissime tradit Christi sanguinem fustum esse in cruce, sed non negat fustum etiam fuisse in Cœna, imo id appetitissime docet, neque ista, ut diximus, inter se pugnant.

Ad quartum, fateor in Scriptura sæpe accipi præsens, aut præteritum pro futuro: sed sæpius præsens pro presenti, quam pro futuro accipiendum nemo, credo, inficiabitur. Probandum igitur esset Kemnitio hoc loco, illud: *Datur, et effunditur*, accipi pro futuro, non pro presenti: ut interim omittam, quam ineptum sit illud exemplum a Kemnitio adductum: *Agnus occisus est ab origine mundi*. Si enim, ut ipse jubet, exponas præteritum pro futuro, hic erit sensus: Agnus occiditur ab origine mundi; qui sensus quam repugnantiam includat, nemo non videt.

Ad quintum illa verba: *Quod pro vobis datur*, non sunt verba substantialia sacrificii, quasi necessario requiratur eorum pronuntiatio, ut sacrificium percipiantur: sunt tamen ejusmodi, ut manifeste indicent sacrificium a Christo in Cœna fuisse oblatum.

Non igitur probavit Kemnitius quod volebat: nos vero contra probamus, illa verba: *datur, et funditur*, debere referri ad actionem cœnæ, et in presenti accipienda esse. Primo, quia id requirit propria, et simplex ejus loci sententia.

Secundo, quia Paulus I Corinth. xi. dixit: *Quod pro vobis frangitur*, frangi autem non convenit Christi corpori, nisi in specie panis. Quare S. Joannes Chrysostomus homil. 24. in priorem ad Corinth. scribit Christum in Sacramento pati fractionem, quam in cruce pati noluit. Et quamvis utcumque possit fractio etiam ad passionem Christi in propria specie accommodari, propter contractionem cutis, et nervorum, ac venarum etc., tamen vix dubium esse potest, quin Apostolus respexerit ad species panis, cum ait, *frangitur*; Scriptura enim proprie uti solet hac voce cum loquitur de pane, ut: *Frangite esurienti panem tuum*, Isaia LVIII.; *panis quem frangimus*, I Corinth. x.; *Frangebant circa domos panem*. Actor. ii. Nec tamen possumus de solo pane intelligere illa verba: *Hoc est corpus meum, quod pro vobis frangitur*; non enim panis pro nobis frangitur, sed nobis. Oportet igitur intelligere verba illa de vero corpore, sed sub specie panis, ut sensus sit: Hoc est corpus meum, quod nunc pro vobis

in specie panis frangitur, id est, datur, et immolatur Deo.

Tertio, quia Lucas cap. xxii. cum ait: *Hic est calix novum Testamentum in sanguine meo, qui pro vobis funditur*; illud, *funditur*, non conjunxit cum voce, *sanguine*, sed cum voce, *calix*, ut ex Græco textu appareat, ubi habetur, *τοῦτο τὸ ποτήριον ἐκχυνόμενον*. At certe si Lucas dicere voluisset, sanguinem fundendum in cruce tantummodo, dixisset: Hic est calix novum Testamentum in sanguine meo, qui, nimirum sanguis, funditur: nunc autem dixit: Hic est calix, qui funditur. Itaque indicavit sanguinem fundi, ut erat in calice, et proinde fundi in cœna.

Secundum argumentum principale ad probandam propositionem supradictam, quod Christus in cœna se obtulerit in sacrificium, sumitur ex vera presentia corporis, et sanguinis Christi in cœna, quam Lutherani concedunt, et Calvinistæ concederent, nisi cum aperitissimis Scripturæ verbis pugnare velent. Nam Christi corpus, et sanguis in cœna sumuntur, ut caro, et sanguis victimæ pro nobis oblata; ergo necessario in ipsa cœna prius immolantur, et offeruntur Deo, quam a nobis sumantur.

Sumi autem Christi corpus, et sanguinem, ut participationem victimæ, Lutherani non negant: et si negarent, facillime probaretur. Nam in primis ideo in cœna seorsim consecratur corpus, et seorsim sanguis, ut intelligamus, presentiam corporis et sanguinis in cœna esse ad modum occisi, et mortui corporis. Deinde corpus, et sanguis sunt in cœna, ut cibus, et potus. At caro, et sanguis, non sunt apta ad cibum, nisi prius animal moriatur; Christus autem non moritur, nisi per immolationem. Et hoc est argumentum Gregorii Nysseni in prima oratione de Resurrect. ubi colligit in cœna Christum immolari, quia non possumus aliter carne ejus vesci. Hinc etiam Augustinus lib. ix. Confess. cap. 43. dicit matrem suam omnibus diebus servisse altari, unde sciret dispensari victimam sanctam.

Kemnitius in 2. par. Exam. pag. 772. et 773. egregie se ad hoc argumentum respondisse putat, nos facile possumus eas demonstrare. Nam in primis certe personæ deputatæ ad sacrificium, sunt Apostoli, et qui eis succedunt; illis enim solis Dominus dixit: *Hoc facite*, intentio, et finis in verbo Dei præscriptus, habetur ibidem in illis verbis: *In meam commemorationem*. Nam ut finis erat sacrificiorum præcedentium, Christum

substantiam rei, quæ immolatur. Secundo, certam offerendi actionem a Deo præscriptam. Tertio, certam personam a Deo deputatam ad offerendum. Quarto, ut fiat ea intentione, et ad eum finem, qui in verbo Dei præscriptus est. Ex his autem conditionibus primam duntaxat haberi dicit in celebratione cœnæ, reliquas omnino deesse.

Respondeo primum, quod Christi corpus in utero matris, vel in præsepi vere, ac realiter fuerit præsens, et tamen non fuerit sacrificium, ad rem nihil facit. Nam non erat in utero, vel in præsepi, ut victima, sed ut vivens infantulus; in cœna autem esse ut victimam, ipsi fatentur. Sic enim scribit ipse Kemnitius, ut alios interim omittam, pag. 747. « Ibi (in cœna) dispensatur, et sumitur victima, quæ pro peccatis nostris semel in cruce oblata est ». Hæc ille. Sic igitur nos argumentum instruimus: Christi corpus, ut in Cœna reipsa adest, victima quædam est; ergo aliqua præcedente immolatione victima factum est. Quæro, quæ fuerit illa immolatio? dices, Immolatio crucis. At cum primum Apostoli participarunt istam victimam, nondum Christus in cruce fuerat immolatus. Præterea neque nunc victima, quæ est in altari, potest dici facta per immolationem crucis: nam illa immolatio semel tantum facta est, et victima per eam facta, paulo post desit esse victima. Christi enim corpus post resurrectionem dum apparebat discipulis, et dum in cœlum ascendebat, victima dici non poterat: et multo minus nunc, ut in cœlis vivit ac regnat, victima dici potest. Cum igitur victima per immolationem crucis facta, desierit esse victima, si iterum Christi corpus incipit esse victima, debet alia immolatione id fieri. Sed immolatio crucis non potest repeti; alia igitur nova requiritur immolatio. Quare aut immolatio, quæ victimam ponit altari, seu in sacra cœna, est ipsa actio, celebratioque mysterii Eucharistiæ: aut non est in sacra cœna ulla victima.

Quod vero attinet ad illas tres condiciones sacrificii, quas in Eucharistia desiderari Kemnitius putat, nos facile possumus eas demonstrare. Nam in primis certe personæ deputatæ ad sacrificium, sunt Apostoli, et qui eis succedunt; illis enim solis Dominus dixit: *Hoc facite*, intentio, et finis in verbo Dei præscriptus, habetur ibidem in illis verbis: *In meam commemorationem*. Nam ut finis erat sacrificiorum præcedentium, Christum

representare sacrificium crucis, ut futurum: sic finis est sacrificii Eucharistiæ commemorare, et representare sacrificium crucis, ut præteritum. Et sicut vetera illa sacrificia non amittebant suam, et veram, et propriam sacrificii rationem ex eo, quod essent representativa; ita etiam sacrificium Eucharistiæ, non amittit suam, et veram, ac propriam sacrificii rationem, quia simul est alterius sacrificii commemorativum.

Restat una conditio demonstranda, nimirum actio offerendi, quam quidem certo scimus adesse, etiamsi forte eam non facile possemus distinguere, et separare ab aliis actionibus quæ simul fiunt. Nam ex prima conditione, quam Kemnitius admittit, necessario inferitur secunda, quam ipse negat; Ubi enim est victima, ibi necessario præcedere debet immolatio, et proinde oblatio, cum victima non fiat, nisi per immolationem; sed satis manifesta est actio immolationis, et oblationis in Eucharistia, nimirum ipsa consecratio. Neque enim petere debent adversarii, ut ostendamus ubi Dominus dixerit: Ego offero, vel sacrificio; aut ubi jusserit, Offerete, vel sacrificate: sed satis est, si actio ipsa offerendi, et immolandi ostendatur. Nam in Testamento veteri nusquam legimus dixisse sacerdotes: Ego offero, vel sacrificio; sed hoc ipso, quod ad Dei honorem, et ad significandam Christi mortem, animalia caesa super altare ponebant, offerre Deo, et sacrificare censebantur. Quemadmodum etiam Dominus in cruce non legitur dixisse: Ego me offero, et sacrificio: et tamen quis dubitet spontaneam illam ascensionem crucis, veram oblationem fuisse? Ad eundem igitur modum illa actio, qua Christi corpus ad Dei honorem super mensam ponitur, et consumatur, idque fit ad representandam ejusdem Christi passionem, oblatio, et immolatio, dicenda est. Illa autem actio consecratio est: nam per consecrationem fit, ut Christi corpus vere et visibiliter adsit super mensam, et adsit apte ad representandam passionem, et mortem ejusdem.

Tertium argumentum principale ad eandem probandam propositionem, sumitur ex Patribus, qui aperte dicunt, Christum in cœna seipsum Deo Patri sub specie panis, et vini obtulisse.

Irenæus lib. iv. cap. 32: « Novi Testamenti novam docuit oblationem ». Cyprianus lib. ii. epist. 3: « Quis magis sacerdos Dei summi, quam Dominus noster Jesus Christus? qui

sacrificium Deo Patri obtulit, et obtulit hoc idem quod Melchisedech obtulerat, panem et ciliat, et vinum, hoc est, suum corpus, et sanguinem ». Ambrosius in Psal. xxxviii. in illa verba: *In imagine pertransit homo: « Vidimus, inquit, Principem sacerdotum ad nos venientem; vidimus, et audivimus offerentem pro nobis sanguinem suum. Sequamur, ut possimus. Sacerdotes, ut offeramus pro populo sacrificium. Nam et si infirmi merito, tamen honorabiles sacrificio: quia et si nunc Christus non videtur offerre, tamen ipse offertur in terris, quando Christi corpus offertur: imo ipse offerre manifestatur in nobis, cujus sermo sanctificat sacrificium quod offertur ».* Gregorius Nyssenus orat. 1. de Resurrect.: « Pro ineffabili, arcanoque, et qui ab hominibus cerni nequit, sacrificii modo, sua dispositione præoccupat impetum violentum, ac sese oblationem, ac victimam offert pro nobis sacerdos simul, et agnus Dei. Quando hoc accidit? cum suum corpus ad comedendum, et sanguinem ad bibendum familiaribus præbuit. » Joann. Chrysostomus homil. 24. in priorem ad Corinthios: « Pro brutorum, inquit, eade seipsum offerendum præcepit. » Et homil. 2. in posteriorem ad Timotheum, prope finem: « Sacra ipsa oblatio, sive illam Petrus, sive Paulus, sive alius cuiusvis meriti sacerdos offerat, eadem est, quam dedit Christus ipse discipulis, quamque sacerdotes modo quoque faciunt: nihil habet ista, quam illa minus. Cur id? quia non hanc sanctificaverat homines, sed Christus, qui illam ante saceraverat ». Augustinus in Psal. xxxiii conc. 2. « Ipse de corpore, et sanguine suo, sacrificium instituit secundum ordinem Melchisedech ». Vide etiam lib. iii. de Baptismo contra Donatistas, cap. 19. lib. xx. contra Faustum, cap. 21. epist. 5. ad Marcellinum, lib. xvii. de civit. Dei, cap. 20. et lib. lxxxiii quest. 61. Deo ser. vii. de passione Domini: « Ut umbra cederet corpori etc. Isichius lib. 2. in Levit. cap. 8. « Prius figuratam ovem cum Apostolis cœnans Dominus, postea suum obtulit sacrificium. » Rupertus lib. ii. in Exodum cap. 6. « In angustia passionis agonizans, propriis manibus Deo Patri semetipsum immolavit, accipiens panem etc. »

(1) Act. XIII, 2.

CAPUT XIII.

Probatur sacrificium Missæ ex cap. xiii. Actorum.

Septimum argumentum sumitur ex illis verbis, quæ S. Lucas in Actis ponit, ubi refert ordinationem Pauli, et Barnabæ: *Ministrantibus, inquit, illis Domino, et jejunantibus, dixit Spiritus sanctus: Segregate mihi Saulum, et Barnabam, in opus, ad quod assumpsi eos* (1). Ministerium enim illud Domino exhibitum, non videtur aliud esse potuisse, quam sacrificium, et sacrificium Missæ: aut enim hoc sacrificium est in Ecclesia, aut nullum.

Significari autem illa voce: *Ministrantibus, sacrificium, probatur Primo* ex voce Græca *λατρουργιών*. Nam in primis etiam adversarii confitentur, et potissimum Apologia Confessionis Augustanæ in articulo de Missa, vocem illam *λατρουργία*, non significare quodecumque ministerium, sed publicum. Itaque hoc loco non significat aliquid privatum, et internum, sed publicum, et proinde externum. Neque significare potest ministerium verbi, aut Sacramentorum: quia ista publica quidem sunt, sed non exhibentur Deo. Non enim concionamur Deo, neque Sacramenta Domino dispensamus, sed populo. Hic autem dicitur: *Ministrantibus illis Domino.*

Dices: Qui concionantur, aut Sacramenta populo præbent, Domino ministrare dici possunt; quia ad ejus honorem id faciunt. At si ista esset causa, cur Lucas scripserit, *Ministrantibus Domino*, non addidisset, et *jejunantibus*; nam etiam jejunare, est eo modo Domino ministrare. Qui enim bene jejunant, ad honorem Dei jejunant: juxta illud Roman. xiv: *Qui manducat, Domino manducat, et qui non manducat, Domino non manducat.*

Præterea verbum illud *λατρουργία*, licet possit accommodari ad sacra, et profana ministeria, tamen cum accommodatur ad sacra, et absolute ponitur in Scripturis, ubique accipitur pro ministerio sacrificii, ut patet ex cap. 1. Lucæ, et epistola ad Hebræos, cap. ii. viii. ix. x. Quare hoc loco Erasmus, qui apud adversarios in pretio esse solet, vertere ausus est: *Sacrificantibus illis Do-*

mino; et hinc etiam factum est, ut Græci Missæ celebrationem *λατρουργία* appellent.

CAPUT XIV.

Probatur sacrificium Missæ ex cap. x. prioris ad Corinthios.

Argumentum postremum ex his quæ ponuntur a Scripturis, est apud Apostolum I Cor. x: *Fugite, inquit, ab idolorum cultura. Ut prudentibus loquar: vos ipsi judicate quod dico. Calicem benedictionis, cui benediximus, nome communicatio sanguinis Domini est? et panis, quem frangimus, nonne participatio corporis Domini est? quoniam unus panis, et unum corpus multi sumus qui de uno pane participamus. Videle Israel secundum carnem: nonne qui edunt hostias, participes sunt altaris? quid ergo? dico quod idolis immolatum sit aliquid, aut quod idolum sit aliquid? Sed que immolant Gentes, demonibus immolant, et non Deo: nolo autem vos socios fieri demoniorum. Non potestis calicem Domini bibere, et calicem demoniorum: non potestis mensam Domini participare esse, et mensam demoniorum* (1). Hæc ille.

Ex his verbis tria argumenta colliguntur. Unum ex comparatione mensæ Domini, cum mensa Gentilium, et Judæorum. Apertissime enim comparat Apostolus mensam Domini, unde sumimus Eucharistiam, cum altari Gentilium, ubi immolabantur idolis, et cum altari Hebræorum, ubi immolabantur sacrificia carnalia Deo vero. Inde autem sequitur mensam Domini esse etiam quoddam altare, et proinde Eucharistiam esse sacrificium: nunquam enim altare proprie dictum erigitur, nisi ad sacrificia proprie dicta. Existimant quidem aliqui, ut Haymo, et alii nonnulli graves auctores non improbabiliiter mensam Domini expresse vocari altare, Heb. xiii. in illis verbis: *Habemus altare, de quo edere non habet potestatem qui tabernaculo deserviant* (2): tamen quia non desunt ex Catholicis, qui eo loco per altare intelligant cruceam, aut ipsum Christum, non urgeo ipsum locum.

Alterum argumentum sumitur ex comparatione Eucharistiæ cum sacrificiis Gentilium, et Hebræorum. Apostolus enim aper-

tissime dicit, ita nos fideles sumere de mensa Domini corpus, et sanguinem Domini, ut sumunt Judæi hostias, et Gentiles idolothyta ex suis altaribus seu mensis. Quæ comparatio inepta sit necesse est, et perperam ab Apostolo adducta, si Eucharistia non est sacrificium Deo immolatum, sicut sibi illi Judæorum, et Gentilium sunt sacrificia Deo, vel idolis immolata.

Tertium argumentum sumitur ex comparatione societatis, quam habemus cum Deo per manducationem Eucharistiæ, cum societate quam habebant Gentiles cum idolis per manducationem idolothytorum. Paulus enim docet eos, qui manducant idolothyta ita conjungi cum idolis, ut censeantur veri idololatras, ideo namque initio dixit: *Fugite ab idolorum cultura.* Utitur igitur hoc argumento: Qui manducat idolothyta, fit participes altaris idolorum: ergo consentit in sacrificium idolorum, imo fit socius immolantium idolis. Ergo est idololatra; sacrificium enim est proprius actus latræ. Quare si apta est Pauli comparatio, oportebit etiam circa Eucharistiam ita argumentari: Qui manducat Eucharistiam, fit participes altaris Domini, ergo consentit in oblationem Eucharistiæ Deo factam, imo fit socius eam offerentium; ergo Deum hæc oblatione cultu latræ honorat.

Ad hæc argumenta respondet Kemnitus in 2. parte Examinis pag 767. Ac primum more suo impudenter admodum, et scurriliter in re tam sacra se gerit: « Ex ethnico-rum, inquit, sacrificiis, quæ demonibus offeruntur, deploratæ Missæ sue subsidium accersere non verentur: non dissimili ratione sicut ille apud Virgilium inquit:

Vos mihi Manes
Este boni, quoniam Superis aversa voluntas

Hæc ille: nec animadvertit impius hæreticus, se hoc modo Apostolum ipsum irridere, illique insultare. Si enim nos a diis manibus censemur subsidium petere, quia probamus sacrificium Missæ ex comparatione Eucharistiæ ad sacrificia Gentilium: multo magis Paulus censebitur a diis manibus auxilium petisse, qui probavit non esse manducanda idolothyta ex eadem comparatione Eucharistiæ ad sacrificia idolorum. Sed facessant impie nuge, vel blasphemie potius: non enim a diis manibus, sed a veritate divina

(1) I Cor. X, 14 et seq. — (2) Heb. XII, 10.

Scripturæ, et a comparatione in eadem Scriptura posita, subsidium flagitamus.

Deinde Kemnitius serio respondet, ac duo dicit. Primo, mensam Gentilium, cum qua Apostolus comparat mensam Domini, non esse altare idolorum, sed mensam communem, in qua convivari solebant. Id probat, quia non erat consuetudo Gentilium, ut ad aras discumbent, sed ut de reliquiis immolatorum domi suæ convivium instruerent, et ad illud amicos suos invitarent. Loquitur autem B. Paulus de mensa, in qua comedebantur idolothya; ergo non loquitur de altari, sed de communi mensa. Præterea non erat quæstio B. Pauli, an liceret Christianis apud aras Gentilium interesse ipsorum sacrificiis, et sacrificare daemoniis, id enim Christianis notissimum erat: sed an liceret ire ad convivia Gentilium, ubi edenda apponebantur idolothya.

Hæc prima solutio Kemnitii parum valet. Nam in primis falsum est non consuevisse Gentiles ad aras idolorum discumbere. Quid enim, quæso, est quod ait Apostolus I Corinth. viii: *Si quis viderit eum, qui habet scientiam, recubentem in idolo?* quid enim est idolum nisi locus ubi est idolum? Neque obstat quod idem Paulus dicit I Cor. x. *Si quis vocat vos infidelium, et vultis ire, omne quod vobis apponitur, manducate; si quis dixerit, Hoc immolatum est, nolite manducare, etc.* (1). Nam utrumque est verum, solebant quippe Gentiles, et ad aras idolorum discumbere, et etiam de reliquiis immolatorum domi suæ convivium instruere. Quare male proponit Kemnitius questionem Apostoli. Nam etsi non erat quæstio, an liceret idolis sacrificare: tamen nec erat quæstio, an liceret in conviviis Gentilium interesse; sed an liceret vesci idolothytis, et præsertim in idolo: et Paulus negat licere, quia hoc est socium fieri daemionum, et interpretative sacrificare daemionibus.

Deinde etiamsi non consuevisset Gentiles ad aras idolorum discumbere, ut falso dicit Kemnitius, tamen mensa daemionum, cui comparatur mensa Domini, adhuc altare ipsum, non mensam communem significaret. Apostolus enim ubi mensam daemionum nominat, non loquitur de mensa, ubi comedebatur, sed de mensa, ubi immolabatur, et unde cibi immolati ad mensam communem deferebantur, ut manifeste patet ex colla-

tione cum altari Judæorum: *Videte, inquit, Israel secundum carnem, nonne qui edunt hostias, participes sunt altaris?*

Deinde idem colligitur ex eo, quod Apostolus vocat mensam Gentilium mensam daemionum: vocat enim eam mensam daemionum, quia sacra erat daemoniis. Non enim vocaret mensam daemionum, mensam communem Gentilium, ad quam permittebat etiam fidelibus accedere. Præterea non compararet mensam Domini si loqueretur de mensa communi et profana, nisi velit Kemnitius mensam Domini esse mensam communem, et profanam.

Adhæc Apostolus, cum dehortatur a mensa daemionum, dicit causam esse, ut fugiant cultum idolorum: ergo loquitur de mensa, in qua immolabatur idolis, ex qua quisque cibum, censebantur idololatræ.

Denique idem Paulus in eodem capite dicit, licitum esse ire ad mensas Gentilium, et ibi manducare idolothya, si quis ignoret cibos illos esse immolatos: et simul dicit: *Non potestis mensam Domini participes esse, et mensam daemionum:* ergo nisi secum ipse pugnet Apostolus, non potest per mensam daemionum intelligere mensam Gentilium, ubi solum materialiter comeduntur idolothya. Quod autem Kemnitius dicit Apostolum scribere, liberum quidem esse, tamen non convenire, ut fideles simul mensam Domini, et mensam daemionum participes fiant, absurdissimum, et falsissimum est. Non enim Apostolus dicit liberum esse, sed absolute dicit: *Non potestis mensam Domini, et mensam daemionum participes esse.* Et quid absurdius dici potest, quam ut liberum sit fidelibus mensam daemionum participare, et daemionum socios fieri?

Adde ultimo, quod etiamsi non possemus convincere per mensam daemionum intelligi altare idolorum, tamen argumentum nostrum esset solidum ex comparatione mensæ Domini cum altari Judæorum, quod Apostolus expresse nominat.

Sed Kemnitius non fuit tam hebes, quin viderit hoc modo refelli posse solutionem suam; ideo ad finem addidit secundam solutionem, ac dicit, eos qui sumunt Eucharistiam, participare de sacrificio peracto in cruce; sicut ii, qui manducabant idolothya, participabant de sacrificio peracto in altari idolorum.

At neque hac via evadere poterit. Nam Apostolus non comparat mensam daemionum cum cruce, sed cum mensa Eucharistia, proinde vult esse mensam Eucharistia verum altare ad sacrificandum erectum: et in hoc sita est comparatio; quod sicut Gentiles manducabant immolata in altari, ita nos manducamus id quod immolatur in mensa Eucharistia. Deinde, ut supra diximus, sacrificium ex immolatione factum in cruce fuit aliquando, et postea desiit esse, nec potest rursus fieri nisi per novam immolationem. Atque hactenus de testimoniis Scripturarum.

CAPUT XV.

Probatur sacrificium Missæ ex traditione Patrum, ac primum ex vocibus sacrificii, oblationis, immolationis, etc.

Hactenus ex divinis litteris testimonia pro sacrificio Missæ deprompsimus: nunc ad secundum locum accedimus, videlicet ad testimonia veterum Patrum. Recte enim Kemnitius dicit pag. 775. bonas mentes plurimum moveri consensu, et testimonio antiquitatis ejus potissimum, quæ fuit purioribus, optimis et florentissimis Ecclesiæ temporibus. Sed quia nimis longum esset singula testimonia seorsim excutere, ut fecimus in disputatione de veritate corporis Domini in Eucharistia: reducemus omnia ad aliquot capita, et simul refellemus responsiones adversariorum.

Primum igitur caput, sive argumentum sumi potest ex nominibus sacrificii, hostiæ, victimæ; et ex verbis, offerre, immolare, sacrificare, quibus Patres utuntur cum de celebratione Cœnæ Domini verba faciunt; passim enim tum Græci, tum Latini, non solum dicunt Eucharistiam esse sacrificium, seu oblationem, sed dicunt, offerri Deo, immolari, et sacrificari. Neque opus est loca notari ubi ejusmodi voces habeantur: adversarii enim fatentur eas apud Patres esse frequentissimas: « Negari non potest, inquit Kemnitius pag. 782, veteres quando loquuntur de celebratione cœnæ Dominicæ, usurpare vocabula, sacrificii, immolationis, oblationis, hostiæ, victimæ; item uti verbis, offerre, sacrificare, immolare. » Hæc ille.

Hic igitur modus loquendi satis indicat

quid Patres senserint: si enim existimarent Eucharistiam solum esse Sacramentum, non etiam sacrificium, ut adversarii sentiunt, nulla esset causa cur aliter loquerentur de Eucharistia, quam de Baptismo. Nusquam autem Patres Baptismum vocant sacrificium, hostiam, victimam; nec dicunt baptizare esse sacrificare, vel immolare. Præterea quæ causa esset cur Patres de Sacramento Eucharistia aliter loquerentur, quam adversarii nostri loquantur? quomodo enim credibile erit veteres Patres in modo loquenti nobiscum, in sententia cum adversariis convenisse?

Sed videamus quid illi respondeant. Lutherus in lib. de captivitate Babylon. cap. i. timide dicit, Patres fortasse vocare sacrificium, non ipsam Eucharistiam, sed orationes quæ in Missa dicuntur. Quia vero videbat istam solutionem non esse sufficientem, cum Patres passim ipsam Eucharistiam sacrificium vocent, et offerri dicant Deo a sacerdotibus, ut paulo post ostendemus, audeat valedicere Patribus: « Si nihil habetur, inquit, quod dicatur, tutius est omnia negare, quam Missam sacrificium esse concedere. » Et in lib. de abroganda Missa, initio ita scribit: « Profiteor in primis, adversus eos qui clamantur sunt, quod contra ritum Ecclesiæ, contra statuta Patrum docuerim, nihil horum me auditurum. » Et infra aperte dicit, se non curare quid Patres de Missa dixerint, sed quid debeat dicere. Similia habet in lib. contra regem Angliæ: « Ultimo, inquit, dicta Patrum inducit rex pro Missario sacrificio, et ridet meam stultitiam, quod solus velim sapere præ omnibus. Hoc est quod dixi, Thomisticos asinos habere nihil quod producant, nisi multitudinem hominum et usum antiquum. » Et paulo infra dicit, se nihil curare si mille Augustini, et mille Cypriani contra se stent. Denique in lib. de Missa privata: « Illic non moramur, inquit, si clamitent Papistæ, Ecclesia, Ecclesia, Patres, Patres: quia ut dixi, hominum dicta, aut facta, nihil in tam magnis causis curamus. Scimus enim ipsos Prophetas lapsos esse, adeoque Apostolos: Verbo Christi iudicamus Ecclesiam, Apostolos, adeoque ipsos Angelos. »

Joannes Calvinus in lib. iv. Institut. cap. 10. §. 10, respondet initio sacramentum Eucharistia a Patribus vocari sacrificium, quia est memoriale sacrificii crucis. Quam solutionem fusius persequitur Kemnitius, et ideo

(1) I Cor. VIII. 10; X. 27 et 28.

paulo infra cum Kemniti solutionibus eam refellemus: præsertim cum Calvinus non multum videatur in hac solutione confidere. Nam paulo post §. 11. non solum fatetur veteres usos esse vocabulis, quæ sacrificium significant, sed etiam agnoscit eos in modo actionis ad sacrificii rationem accessisse, et apertissime eos reprehendit, quamvis inepte sensum eorum excusare nitatur: « Quia veteres quoque, inquit, video alio hanc memoriam detorsisse, quam institutioni Domini conveniebat (quod nescio quam repetite, aut saltem renovate immolationis faciem eorum Cœna præ se ferebat) nihil tutius piis pectoribus fuerit, quam in pura, simplicique Dei ordinatione acquiescere, cujus etiam ideo vocatur cœna, quoniam sola hic ejus auctoritas vigere debet. » Et § 12: « Et certe si cogitamus Domini, non hominum cœnam esse, non est cur ulla hominum auctoritate vel annorum præscriptione patiamur nos ab illa vel latum unguem dimoveri. » Hæc ille.

Itaque Lutherus, et Calvinus non sunt homines bonæ mentis, iudice Kemnitio, cum non moveantur consensu, et testimonio veteris ac veræ, et florentissimæ Christi Ecclesiæ. Ipse autem Kemnitius, ut se bonam mentem habere lectoribus persuadeat, quatuor quædam dicit de testimoniis Patrum. Primum, pag. 776. et sequentibus multa nugatur de statu questionis; scribit enim non posse probari ex Patribus hystorionicam illam representationem, quam Pontificii Missam vocant esse sacrificium. Sed jam supra respondimus statum questionis non esse de cœremoniis, et ritibus Missæ; de his enim postea, loco proprio disseremus; sed de substantia sacrificii. Quare non tenemur hoc loco probare ex Patribus ritus Missæ, sed solum Eucharistiam offerri Deo, et non solum distribui populo: id enim est de quo nunc disputamus.

Secundo, pag. 780. et sequentibus, disserit de vocibus Missæ, et sacrificii; ac tradit sex rationes explicandi loca Patrum, qui videntur asserere Missam esse sacrificium. Prima est, quod loquantur de elemosyna, quæ fiebat in Missa. Offerrebat enim populus panem, et vinum, ex quo pars quædam consecrabatur in Eucharistiam, pars cedebat in usum pauperum: elemosyna autem est genus quoddam sacrificii. Secunda, quod loquantur de precibus, quæ fiebant in celebratione Cœnæ: sunt enim preces sacrificia quædam. Tertia, quod loquantur de gratia-

um actione, ad quam excitantur homines in celebratione Cœnæ, ex consideratione beneficiorum Dei: nam et gratias agere ad laudis sacrificium pertinet. Quarta, quod loquantur de prædicatione, et annuntiatione mortis Domini, quæ adungi solebat celebrationi Cœnæ. Nam Paulus Rom. 15. ministerium Evangelii sacrificium vocat. Quinta, quod loquantur de variis exercitiis pietatis quæ occurrunt in Cœna Domini, ut fidei, penitentiae, spei, dilectionis; ista enim dicuntur a B. Petro spirituales hostiæ. Sexta, quod loquantur de oblatione fidelium, qui in actione Cœnæ seipsi Deo vovent, et consecrant, hoc est, corpus et animam suam. Paulus enim Roman. 12 vocat hostiam Deo placentem exhibitionem corporis ad obsequium ejus.

Sed ista omnes rationes nihil ad rem faciunt. Patres enim cum de oblatione Eucharistiæ loquantur, aperte dicunt, solis sacerdotibus licitum esse id sacrificium offerre Deo: elemosynæ autem, preces, laudes, et cætera quæ Kemnitius laboriose coacervavit, a toto populo offeruntur. Tertullianus in lib. de velandis virginibus: « Non permittitur, inquit, mulieri in Ecclesia loqui, nec docere, nec tingere, nec offerre. » Idem in lib. de exhortatione castitatis, dicit officium sacerdotis esse docere, tingere, offerre. Epiphanius similiter hæresis 79. multis verbis contendit, non licere mulieribus offerre sacrificia, et ideo Christum ne ipsi quidem Matri suæ permisisset ut sacrificaret, sed solis Apostolis, quos sacerdotes ordinaverat. Concilium Nicaenum canone 14. et Hieronymus in Epistola ad Evagrium, et alia Concilia, et Patres, passim docent, non habere diaconos potestatem offerendi sacrificium, sed id munus sacerdotum esse. At quis unquam negavit licere Diaconis, imo etiam laicis, et mulieribus offerre elemosynas, orationes, et alia sacrificia spiritualia, et improprie dicta?

Præterea Patres disertis verbis dicunt sacrificium, quod in Ecclesia offertur a sacerdotibus, esse ipsum Domini corpus, et sanguinem; proinde solutiones illæ Kemnitii omnes sunt vanæ: nisi forte velit inaudito aliquo tropo, per corpus Domini intelligere elemosynas, preces, etc.

S. Andreas Apostolus, ut scribunt Presbyteri, et Diaconi Achaïæ in ejus passione, dixit Egææ proconsuli: « Ego immaculatum agnum in altari offero, cujus carnes posteaquam omnis populus credentium manducaverit, agnus, qui immolatus est, integer per-

severat, et vivus. » Hippolytus Martyr in oratione de Antichristo, inducit Christum ita loquentem ad sacerdotes: « Venite, Pontifices et Sacerdotes, qui pretiosum corpus, et sanguinem meum quotidie immolastis. » Ambrosius in Psal. 38: « Et si nunc Christus non videatur offerre, ipse tamen offertur in terris, cum corpus ejus offertur. » Et in cap. 1 Luca: « Cum sacrificamus, inquit, Christus adest, Christus immolatur. » Gregorius Nissenus in orat. de Resurrect. : « Dominus, inquit, præoccupans impetum Judæorum, seipsum victimam offert idem simul sacerdos, et agnus. Sed dices mihi, quando hoc accidit? tum cum suum corpus ad comedendum, et sanguinem adbibendum familiaribus dedit. » Chrysostomus hom. 24. in priorem ad Corinth. : « Pro victimarum, et pecorum cade seipsum offerendum præcepit. » Et homil. 17. in Epistol. ad Hebr. : « In multis locis offertur, non plures Christi, sed unus ubique Christus, hic et illic plenus existens, unum corpus, non multa corpora. » Quod idem scribit auctor Commentariorum, quæ tribuuntur Ambrosio, in cap. 10. ad Hebr. et post eos Primasius in eundem locum. Augustinus lib. 11. quest. Evangel. quest. 3. reddens rationem, cur Domini jussu leproso, ut sacrificium pro sua emundatione offerret secundum ritum Moysis: « Quia, inquit, nondum institutum erat hoc sacrificium, sanctum sanctorum, quod corpus ejus est. » Idem lib. 11. de Trinitate cap. 14: « Quid gratius offerri, aut suspici posses, quam caro sacrificii nostri, corpus effectum sacerdotis nostri. » Similia habet Cyrillus lib. de adoratione in spiritu, et veritate. Leo serm. 8. de passione. Fulgentius lib. 11. ad Monachum cap. 2. et alii Patres passim. Et ipsum Nicaenum Concilium in eo canone, quem Calvinus, et alii omnes recipiunt, aperte dicit in sacra mensa situm esse Agnum Dei inruente immolatum.

Quod cum non ignoraret Kemnitius, addidit tertium dictum pag. 788. et sequent. « Sed excipiunt, inquit, non illa tantum pietatis exercitia, sed ipsam actionem Cœnæ Dominicæ, et quidem ipsum corpus, et sanguinem in Cœna a veteribus vocari sacrificium, oblationem, hostiam, victimam: Ego vero non nego hoc, etc. » Deinde ponit tres modos explicandi loca Patrum, quæ ipsam actionem, vel Christi corpus, sacrificium vocant: quos modos singillatim refellemus, omissio tertio, quod is ad ea loca Patrum solum pertineat, qui dicunt sacrifici-

cium altaris esse propitiatorium, quæ est altera controversia suo loco inferius explicanda.

Igitur primus modus est, ut sacrificium appellent actionem Cœnæ, quia consecratio, et dispensatio Eucharistiæ est quædam sacra actio, quæ a Dionysio vocatur græcè ἱερωσύνη. Latini enim sacrificare dixerunt, quod Græci dicunt ἱερωσύνην. Id vero probat. Nam Paulus ad Rom. xv. describit per vocabula sacrificii et oblationis ministerium Evangelii, quia est quædam sacra actio. Et Augustinus Epistol. 59 ad Paulinum, vocat sancti altaris oblationem, quæ offertur Deo, quando id, quod in mensa Domini est, benedicitur, sanctificatur, et ad distribuendum communitur, et præparatur. Et Cyprianus lib. 11. epist. 3. ubi in principio totius epistolæ argumentum ponit de calice Dominico sanctificando, et plebi ministrando, subinde ingeminat vocabula sacrificii, et oblationis, et quod Christus sumpsit calicem non sola aqua, sed vino, et aqua mixtum, illumque benedixit, et distribuit discipulis. Hoc Cyprianus ita offert: « Christus obtulit Deo Patri non aquam solum sed vinum aqua mixtum in calice. » Non enim ista oblatio videtur posse esse ea, quam Catholici docent; nam corpus, et sanguinem, non vinum, et aquam Catholicis Deo offerri dicunt. Vocat igitur Cyprianus oblationem Deo factam, ipsam consecrationem panis et vini, quemadmodum Actor. xiii. Lucas dixit, Apostolos ministrasse Domino, cum, interprete Chrysostomo, loqueretur predicatione Evangelii. Unde etiam Augustinus epistol. 23. dicit Christum immolari nobis, et in Psalm. 79. dicit, immolari fidelibus: ubi immolationem vocat ipsam consecrationem factam in usum fidelium. Denique Cyrillus in Epistola ad Nestorium, vocat incuruentem sacrificium, seu latrariam, quando id, quod coniectum est, nominamus corpus, et sanguinem Christi: quando accedimus ad mysticas benedictiones, et sanctificamus, participes effecti corporis, et sanguinis omnium redemptoris Christi. Hæc Kemnitius.

Ad hunc primum modum respondeo, Kemnitium multa dicendo nihil dicere, sed tantum mentibus simplicium rem involvendo nebulas offundere. Nam si ideo solum diceretur sacrificium actio Cœnæ, quia est quædam sacra actio, cur eodem modo non diceretur sacrificium, actio Baptismi, cum et illa sit sacra actio, et ejusdem generis, cum actio-

ne Cœnæ, cum utraque sit tantam Sacramentum secundum adversarios?

Deinde esto, quævis sacra actio possit vocari sacrificium, ob vocabulorum similitudinem, quia sacrificium sonat sacrum facere: tamen non quælibet sacra actio potest dici oblatio, ut notum est. Non enim quicumque sacram actionem facit, continuo aliquid offert alteri. At Patres diserte dicunt in Cœna offerri Deo sacrificium corporis Domini: non igitur possunt verba Patrum exponi de sola consecratione panis ordinata ad communicationem fidelium, cum illa non possit dici oblatio.

Præterea etsi vocabulum sacrificii esset ambiguum, et posset accipi pro quavis sacra actione, tamen quando tribuitur ea vox rei permanenti, id est, cum vocatur sacrificium non ipsa actio sacrificandi, sed res quæ illa actione sacrificatur, tunc certe non potest exponi, nomen sacrificii pro sacra actione. At Patres ipsum corpus Christi, quod offertur, sacrificium vocant: nam determinate dicunt in sacra Cœna offerri Deo sacrificium corporis Christi. Non igitur potest exponi sententia Patrum de sacra actione consecrandi, et dispensandi Eucharistiam: neque enim illa actio est, aut dici potest ullo modo corpus Christi.

Adde ultimo, quod Kemnitius non bene probavit quod assumpsit, et in quo totum robur suæ solutionis constituit, nimirum idem esse Latinis sacrificium, et sacrificare, quod Græcis *ἱεραρχία* et *ἱεραρχέω*. Nam licet etymologia sacrificii sumatur a sacra actione, cum sit sacrificare sacrum facere: tamen non quælibet sacra actio est sacrificium, sed ea sola, qua Deo res aliqua offertur cum certo quodam solemani ritu, et reali illius rei conspitione, ut supra ostendimus. Quare Latini, eruditi interpretes Græcorum librorum, non reddunt per vocabulum sacrificii nisi Græcam vocem *θυσία*, quæ proprie significat sacrificium, aut certe vocem, *ἱεραρχία*, aut aliam similem ambiguum, et generalem, quando ex circumstantiis vident eo loco positam esse pro vero sacrificio. Id quod facile potest intelligi ex testimoniis a Kemnitio allatis. Nam apud Dionysium, vocem *ἱεραρχία*, reddunt interpretes sacrum ministerium, non autem sacrificium: et quod Dionysius crediderit in Missa offerri Deo verum sacrificium, patet ex illis verbis cap. 3. par. 3. de Ecclesiastica hierarchia: « Pontifex exousat se, quod hostiam salutarem, quæ supra seipsum est, li-

te. » Apud Paulum. Rom. xv. vocem *ἱεραρχία* vertit interpres non sacrificantem, ut debuisset secundum Kemnitium, sed sacrificicantem: vocem autem *προσφορά* vertit sanctissime oblationem; nomen sacrificii in toto eo capite non legitur.

Porro Augustinus altaris oblationem a permississime vocat corpus Domini, quod in altari, ut verum ac proprium sacrificium Deo offertur. Neque obstant verba a Kemnitio citata, Nam Augustinus non dicit, ut ille pessima fide citat, oblationem Deo fieri, cum quod est in mensa, ad distribuendum comminuitur: sed posteaquam dixerat, id quod est in mensa benedici, et comminui, etc., multis interpositis dicit, voveri Deo id omne quod ei offertur, maxime autem sancti altaris oblationem. Itaque Kemnitius conjunxit ista cum superioribus, ac si unam sententiam facerent cum ad diversas sententias pertineant.

Jam vero Cyprianus cum in argumento epistolæ ponit de calice sanctificando, et plebi ministrando: per sanctificationem non intelligit simplicem consecrationem, consecrationem videlicet solum ordinatam ad Communionem, sed intelligit consecrationem ordinatam ad sacrificium: nam ipse frequenter dicit offerri Deo sacrificium illud. Unde merito Cyprianus ingeminat vocem sacrificii, et victimæ. Quod autem ponderat Kemnitius Cyprianum dixisse, oblatam a Christo panem, et vinum, non corpus, et sanguinem: nihil facit adversus sententiam nostram. Loquitur enim Cyprianus de oblatione panis, et vini, quæ sacrificium præcedit, et quæ necessario requirit subsequens sacrificium: offertur enim panis, et vinum, ut etiam nunc in missa fieri videmus, tanquam materia sacrificii futuri a Deo benedicenda.

De loco Actorum supra disseruimus, atque ostendimus probabiliorē esse illorum sententiam, qui per illa verba: « Ministrantibus illis Domino », intelligunt sacrificium Missæ. Sed etiam si admitteretur alia sententia, ut probabilis, quod loquatur Lucas de ministerio concionandi: nihil inde lueretur Kemnitio. Nam verba Lucæ sunt generalia, neque explicate continent certum aliquid ministerium: non enim dixit Lucas: Offerentibus illis Domino sacrificium corporis Christi, sed in genere: *Ministrantibus illis Domino*. Quamvis autem non inepte possit, qui concionatur, dici, ministrare Domino; et eodem modo possit qui Eucharistiæ, vel Baptismi

Sacramentum dispensat, dici ministrare Domino: non tamen potest nisi valde dure, inusitate, et inepte dici is, qui baptizat offerre Domino aquam, vel is qui Eucharistiam dispensat, offerre corpus Christi Deo. Cum igitur Patres passim dicant, in sacra Cœna offerri Deo corpus, et sanguinem Christi in sacrificium: non possunt eorum verba ita depravari, ut Kemnitius vellet.

Ad loca Augustini, ubi dicitur Christus immolari nobis, vel populis, facile responderi potest. Illud enim *nobis*, vel *populis*, significat in nostram utilitatem sacrificium Deo offerri: nam etiam sacrificium crucis, quod est verissimum sacrificium Deo oblatum, potest dici factum nobis, quia pro nobis oblatum est. Imo Augustinus in posteriore loco, loquitur de sacrificio crucis: dicit enim tunc nobis Christum immolari, quando incipimus participare fructum mortis ejus: perinde enim nobis est, ac si tunc primum Christus in cruce oblatum fuisset.

Denique Cyrillus nihil habet contra sententiam nostram. Vocat enim incurantem latrariam consecrationem, et Communionem Eucharistiæ, quatenus per illas actiones offerimus Deo sacrificium, et deinde illud consummamus, vel inde participamus: non enim appellaret latrariam, nisi primarius finis illius actionis, esset Deum immediate colere cultu illi soli debito, quod fit solum per sacrificium proprie dictum. Hinc est enim quod neque Cyrillus, neque alii Patres, qui vocant Missam incurantem latrariam, unquam vocant incurantem latrariam Baptismi celebrationem, quia nimirum Baptismus immediate refertur ad nostram sanctificationem, non ad cultum Deo soli debitum reddendum. Atque hæc de primo modo.

Alter modus exponendi dicta Patrum est, ut intelligamus Cœnam Domini vocari a Patribus sacrificium, oblationem, immolationem, quia est commemoratio quædam et representatio veri sacrificii, nimirum mortis Christi. Et eodem modo Christus dicitur in Cœna immolari, non quod revera in se proprie immoletur, sed quod immoletur in Sacramento, id est, in imagine, et similitudine. Quam solutionem, ut supra indicavimus, accepit Kemnitius a Calvino, eamque probat ex Patribus, qui sæpe dicunt, Christum semel tantum vere fuisse immolatum: et Eucharistiam esse representationem illius immolationis. Hoc enim habet Augustinus in sententiis Prosperi, de fide ad Petrum, cap.

18. contra Faustum lib. xx. cap. 18. in epist. 23. et in 121. et in Psalm. LXXIX. Ambrosius, Chrysostomus, et Theophylactus in cap. x. epist. ad Hebr.

Denique Longobardus lib. iv. dist. 12. querit, si quod gerit sacerdos dicatur proprie sacrificium, vel immolatio; et respondet id quod offertur, et consecratur a sacerdote vocari sacrificium, et oblationem, quia memoria est; et representatio veri sacrificii, et sancte immolationis facte in ara crucis. Ubi notat Kemnitius Concilium Tridentinum sess. 22. can. 1. dixisse anathema huic sententiæ Longobardi ex Patribus confirmatæ. Nam Longobardus ex Patribus docet, sacrificium Missæ dici sacrificium, quia est memoria sacrificii crucis, non quod in se sit proprie sacrificium; Concilium autem ait: « Si quis dixerit in Missa non offerri Deo verum et proprium sacrificium, anathema sit. »

Ad hunc secundum modum respondeo, verissimum esse, quod Patres dicunt, Christum semel tantum immolatum fuisse, et illius immolationis memoriam, et similitudinem esse actionem sacre Cœnæ: nam loquuntur de immolatione in propria specie, sive de creata immolatione, quæ semel tantum vere, et proprie facta est: nunc autem non proprie, sed per representationem agitur. Sed hoc non impedit, quo minus Patres existimaverint in Missa offerri verum, et proprium sacrificium.

Porro Longobardus, cum querit, an quod sacerdos gerit sit dicendum sacrificium, et immolatio, accipit nomen sacrificii et immolationis pro occisione, ac si apertius quævisset, an quod gerit sacerdos, sit dicenda Christi occisio: respondet autem rectissime, Christum semel tantum vere immolatum, id est, occisum fuisse; nunc autem non proprie immolari, id est, occidi, sed solum in sacramento, et representatione. An autem sit quod sacerdos gerit, sacrificium proprie dictum, sed incurantem, Longobardus non querit, sed presupponit, ut omnibus notum, ex ipsa celebratione quotidiana sacrificii. Ad quem modum etiam sanctus Thomas, et alii scholastici non fuerunt solliciti de eo, quod nunc est in controversia, sed solum qua ratione sacrificium Missæ possit dici Christi immolatio, id est occisio, et ideo fere respondere solent, dici immolationem, quia est representatio immolationis, vel quia habet effectum similem cum ipsa vera, et reali Christi occisione. Quare concilium Tridentinum

nihil contrarium docuit Longobardi, aut scholasticorum doctrinae.

Quod autem Patres senserint, sacrificium Missae non esse solum commemorativum, sed etiam verum, et proprium, probatur. Primo, quia Augustinus in locis a Kemnitho citatis de fide ad Petrum, cap. 18. et lib. 20. contra Faustum, cap. 18, sicut dicit actionem Coenae esse commemorationem sacrificii crucis jam peracti; ita dicit sacrificia veteris Testamenti fuisse commemorationem sacrificii crucis postea futuri; et tamen negari non potest, quin sacrificia illa vetera fuerint in se vere, et proprie dicta sacrificia.

Secundo, si Patres putassent sacrificium Eucharistiae non esse sacrificium, nisi representativum, nunquam dixissent in numero multitudinis, offerri Deo victimas, et sacrificia in altari, ut loquitur passim Cyprianus lib. 1. epist. 2. lib. 11. epist. 3. lib. 11. epist. 2. 6. 25. in serm. de elemosyna, et in alio de oratione Dominica; sed solum in singulari, sacrificium. Unum enim tantum est, quod representatur: et ideo nomen ejus non potest, nisi in singulari offerri. Nam haec de causa Calvinistae nunquam dicunt multos panes consecratos, esse multa corpora Christi, quia unum corpus representant; et nos de imaginibus dicimus quidem nos habere, aut vidisse multas imagines Caesaris, sed non dicimus, nisi inepte, multos Caesares.

Tertio, Baptismus est Sacramentum representativum mortis Christi, ut Apostolus docet Roman. vi. Dum enim immergimur in aqua, Christo commorimur, et cum de aqua emergimus, cum Christo resurgimus; et tamen nulli veterum Baptismus sacrificium Deo oblatum unquam appellaverunt. Non igitur ista sola representatio causa esse potuit cur actio Coenae Domini sacrificium appelletur.

Quarto, si celebratio Eucharistiae non esset oblatio nova, realis et vera, Deo facta, sed solum imago quaedam, ac representatio oblationis in cruce peractae, non possemus vere Deo dicere: Offero tibi hoc munus, seu Accipe Domine hoc sacrificium. Qui enim dicit alicui: Offero tibi, seu Accipe, reipsa tunc aliquid porrigit, et non solum representat oblationem, nisi forte irridere velit eum, quem honorare se simulat. Quare adversarii nostri, cum hoc probe intelligunt, abstinent omnino in suae Coenae celebratione ab ejusmodi vocibus, et eas in nobis maxime reprehendunt. At veteres Patres frequentis-

sime ita loquuntur, ac praesertim Augustinus lib. viii. de Civitate cap. ult.: « Quis, inquit, audivit aliquando fidelium, sacerdotem stantem ad altare, dicere in precibus, Offero tibi, Petre, aut Cypriane, etc. » Adde quod Patres non solum dicunt, se offerre, sed etiam dicunt per hanc oblationem commemorari oblationem crucis; ubi duas distinguunt oblationes, unam representantem, et unam representatam, incrementam unam, alteram eruentam. Augustinus lib. xx. cont. Faustum cap. 18: « Christiani, inquit, jam peracti sacrificii memoriam celebrant sacrosancta oblatione, et participatione corporis Christi. » Ubi illud etiam est obiter observandum, quod sicut participatio corporis Domini non desinit esse vera, et realis participatio, licet sit commemorativa; ita etiam oblatio, quae simul fit cum illa participatione, non desinit esse vera, et realis oblatio, licet sit alterius oblationis commemorativa.

Quinto, Patres ad nomen sacrificii saepe addunt epitheta, quae soli vero sacrificio conveniunt, et quae inepte dicerentur de sola representatione, Cyprianus lib. 11. epist. 3. vocat plenum, ac verum sacrificium. Chrysostomus homil. 60. ad populum, et omnes Graeci passim vocant sacrificium terribile, et plenum horrore. Augustinus lib. x. de Civ. cap. 20. vocat summum, et verissimum sacrificium; lib. de Spiritu et littera cap. 11. appellat verissimum, et singulare sacrificium. Eusebius lib. 1. demonstr. Evangel. cap. ult. vocat sacrificium Deo plenum.

Denique ultimo accedit quod Patres apertissime dicunt per hoc sacrificium, quod nunc ab Ecclesia toto orbe terrarum offertur Deo, exhiberi eidem Deo cultum laetiae illi soli debitum, ut patet ex loco Augustini jam citato; ubi inde probat, nos non habere Sanctos pro Diis, quia nemo ad altare dicit: Offero tibi, Petre, aut Cypriano; et ex Cyrillo, alisque Graecis, qui, ipso etiam teste Kemnitho, vocant hoc sacrificium incrementam laetiam. At si non esset hoc sacrificium nisi representatio, et memoria sacrificii crucis, non esset cultus laetiae; non enim commemorare sacrificium alterius, sed vere, et proprie sacrificare, est cultus laetiae. Ita igitur confutatur secundus modus a Kemnitho excogitatus.

Ultimum Kemnithi pronuntiatum de testimoniis Patrum, habetur, pagina 798 et 799. Nam post omnes datas solutiones, cum animadvertet non posse revera lectoribus sa-

CAPUT XVI.

Probat sacrificium proprie dictum ex ritu altarium.

tisfieri, ipse quoque cum Magistris suis Luthero, et Calvino, Patribus valedicit, oblitus ejus, quod antea scripserat, bonas mentes semper plurimi fecisse consensum antiquitatis: « Neque, inquit, veterum qualescumque sententiae, sed Scriptura canonica regula est, et norma fidei, et judicii in hac controversia. » Et paulo infra, nexos appellat testimonia Patrum: tandem reddit tres causas, cur malit ipse cum suis Eucharistiam vocare Sacramentum, et non sacrificium, licet Patres omnes appellaverint sacrificium. Prima est, quia Scriptura divina Coenam Domini nusquam vocat sacrificium. Secunda, quia ista appellatio sacrificii, non parum obscurat veram doctrinam, et usum Coenae Domini. Tertia, quia ex illa catechesi appellationis sacrificii, non dextre interpretata, extractum est theatricum Pontificiae Missae sacrificium. Haec ille.

Iste vero causae continent in primis maximam Patrum reprehensionem: significant enim Patres non esse locutos secundum morem Scripturae, et obscurasse veram doctrinam, et usum Coenae Domini, et sua licentia, et improprietas loquendi, maxima incommoda Ecclesiae attulisse. At quis id credit de illis doctissimis hominibus, qui floruerunt purioribus, ut Kemnithus loquitur, optimis et florentissimis Ecclesiae temporibus?

Deinde prima causa ineptissima est, ut nihil de secunda et tertia, quae meras calumnias continent, dicamus. Nam si displicet nomen sacrificii, quia Scriptura eo non utitur, cur non eadem ratione displicet nomen Sacramenti? neque enim credo, locum ostendit in divinis Litteris, ubi Coena Domini Sacramentum nominetur. Quid est ergo quod Kemnithus loquitur, cum ait: « Haec consideratio de nexis quorundam veterum ostendit, quare malimus Coenam Dominicam Sacramentum potius, quam sacrificium appellari. Primo enim Scriptura, quae omnium rectissimas, et commodissimas appellationes potest rebus ipsis tribuere, nulli Coenam Dominicam vocat sacrificium? »

Adde, quod Scriptura disertis verbis Coenam Domini vocat sacrificium apud Isaiam, et Malachiam, ut supra ostendimus: Apud Paulum autem tam aperte confert Coenam Domini cum sacrificiis Hebraeorum, et Gentilium, ut plane sit caecus, qui non videt eam ex Pauli sententia sacrificium esse.

Alterum caput, unde agnoscitur potest sententia veterum Patrum, sumitur ex ritu altarium erigendorum ad hujus sacrificii celebrationem. Nam altaria non consuevisse erigi nisi ad sacrificia proprie dicta, adversarii non negant. Nam ideo Calvinus lib. iv. Institut. cap. 18. §. 12. ita loquitur de differentia Sacramenti Eucharistiae, et sacrificii proprie dicti: « Mensam, inquit, nobis dedit, in qua epulemur, non altare, super quod offeratur victima. » Et Petrus Martyr lib. cont. Gardinerum par. 3. in responsione ad objectum 16. pag. 710. scribit, nullum esse debere altare in Ecclesia. Et denique non alia causa est, cur hoc tempore adversarii altaria ubique demoliantur, et pro altariibus mensas convivales substituant, nisi quod intelligant altaria signa esse evidentissimi sacrificii proprie dicti. Adde quae supra diximus cap. 11. ubi ex Scriptura, et Patribus, et ex ipso vocabulo Hebraeo, Graeco, et Latino id ipsum ostendimus. Quare si veteres Patres ad Eucharistiam celebrandam altaria semper habuisse demonstrare poterimus, demonstratum simul erit, Eucharistiam ex eorum sententia sacrificium esse, vere ac proprie dictum.

Ac primum in Canonibus Apostolorum 3. et 4. aperta est mentio altaris ad Eucharistiam offerendam erecti. Dionysius quoque cap. 3. Ecclesiasticae hierarchiae, altaris meminit. Tertullianus in lib. de Penitentia, inter alia signa humilitatis penitentium numerat, presbyteris advolvi, aris Dei aggeniculari, et in lib. de oratione in ultimis verbis: « Solemnior, inquit, erit statio tua, si et ad aram Dei steteris. » Cyprianus lib. 1. epist. 9. jubet, ut non offeratur sacrificium pro quodam Christiano defuncto, qui reliquerat presbyterum rerum temporalium procuratorem, et causam reddidit, quia non est dignus ut pro illo sacrificetur, qui sacerdotem Dei ab altari abstraxit. Eusebius lib. 1. demonstr. Evangel. cap. 6. multa dicit de altari Ecclesiae. Optatus Milevitanus lib. vi. contra Parmenianum: « Quid est, inquit, tam sacrilegum, quam altaria Dei, in quibus aliquando et vos obtulistis,